

Јэр үстүний пролетариялары бириккелэгэр!

АКУЛОВА Ек.

**ЭМЭЭНДЭР ==
== КУЛ ЭМЭС.**

„БАБЫ НЕ РАБЫ“.

Перевод Н. Каланакова.

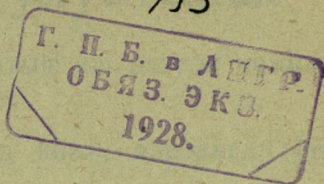
Ойрот Областың Литколлегиязы
чыгарган. Улала. 1927 жыл.

АКУЛОВА Ек.

13

Ойро

2-362

ЭМЭЭНДЭР КУЛ ЭМЭС.

„Бабы не рабы“.

Перевод Н Каланакова.

Инв. № _____

Ойнойтон улустары:

- 1) **Аннушка**—городтын иш эдэтэн кижизи, бои шулмус кижиги.
 - 2) **Јагар**—комсомол кижиги, дэрэвнедэ јаткан.
 - 3) **Найту**—комсомол бала база деревнэнинг кижизи, бажында кызыл плат.
 - 4) **Михаил**—деревнэнинг јииди, городто заводто иштэнип турган.
 - 5) **Чингмэри**—Јагардын јаназы, эрмэк айдарга јилбиркэк кижиги.
 - 6) **Кэрэгэс**—Карган үй кижиги, срай чугулчы кижиги.
 - 7) **Сарыгыс**—Карган күүн күүч јок јобош кижиги.
 - 8) **Балыкчы**—Карган апшийак.
 - 9) **Эзлик**—јаш, јалакай, коқырчи кижиги.
 - 10) **Айучы**—орток јашка једэ бэргэн бай кижиги. Чимэркэк, эрмэги кату, эмээндэрди эш нэмэ бодобой турар кижиги.
 - 11) **Јорзынчы**—Ортон јашка јеткэн эмээн кижиги.
 - 12) **Ўни**—Карый бэрген јокту кижиги.
 - 13) **Карчага**—Эзликтинг јаш шулмус эмээни.
- База эмээндэр, кыстар.**

Эмдиги чакта болуп турган нэмэ. Стэнээ
јаан буква-ла бичигэн (Бис кул эмэс эмээндер
л эмэс. А, а, Б-бо дэп) бичик кадтар кэрэк.

Эмэгэндэр кул эмэс. (Јагыс тура. Чинмэ-
ри база онын 2 айлчары. Экилэзи карган эмэ-
гэндэр јаактажып отурадылар. Чинмэрининг ти-
ли коронду, баштапкы эмэгэниг үни күркэт,
экинчизинг тэээ эрмэги јамжаак јөптү).

ПАШТАПКЫ КӨРҮРГЭНИ.

Чингэри—Э! Э! Э! Эмдиги албаты сраай жү дэк болды.

Кэрэгэс—Айдары жок жүдэк болды.

Чингэри—јаш улус кал жүүрүп јат. Куучундаар куучыны нэгэдэ јарабас.

Кэрэгэс—Кэлиндэр айдары жок: ујат дэп нэмэ билбэс болды.

Чингэри—Кудайдын церквезин ундудуп салдылар. Байрым күндэрдэ церквээ бирүзидэ кэлбэй јат.

Кэрэгэс—(чугулданып) Ээ! бирүзидэ кэлбэй јат.

Сарыгыс—(күлүмзирэнип)—Бирүзидэ кэлбэй јат.

Кэрэгэс—Эмди нэлэ нэмэ санг башка боло бэрди.

Чингэри—јаман дэп! ујат дэп нэмэни сраайда билбэс болдылар.

Кэрэгэс—Ончозы бий болорго-ло албаданып јат.

Чингэри—Эмэгэн улус сөс айдар болзо эр улус оо удурас сөс айтпас јанду болы калды.

Кэрэгэс—Тэнэк кадыт эркэ бүткэн эргэ түнгэйлэжэрбэ?

Чингэри—Э-кудай! Кандый јан табыла— бэрди.

Кэрэгэс—Озодонг бэри андый жан болгон.

Чингмэри—Эмдиги албаты канайып баады?

Кэрэгэс Эмдиги албаты база албаты-ба?
(үн жок отурадылар).

Чингмэри—(Онтоп, өрө көдүрүлип, эстэп, оозын крестэп). Жо калак карый бэртирим. удабас өлөр болорым.

2. КӨРУНГЕНИ

(Байагы эмээндэр база Жагар).

Жагар—(Олордын куучынын угуп салала, кыкырап айдат) Удабас өлөр болорым?

(Жаанын ийнизинэп тудуп ары бэри жайкап турат. Карган эмэгэндэр кылчас элип көрдилэр). Слэр мында нэ санааркап отуругар? Слэрдин куучыныгардан кижининг уйкузы кэлэр. Столдын үстүндэги нэмэлэрди кэдэри жуур кэрэк, боо удабас эмээндэр бичиккэ үрэнэргэ жуулар.

Чингмэри—Нэ тийсин?

Жагар—Боо эмээндэр жуулып бичиккэ үрэнэр тийдим.

Чингмэри—Эмээндэр жуулып? Бичиккэ үрэнэр? Андый жан кайдан кэлгэн. Мында школ-ба?

Кэрэгэс—Сраай канганчы чак кэлгэн туру.

Жагар—Мында бичиккэ үүрэнэргэ жакшы: тура жаан.

Чингмэри—Бу Жагардын тапас нэмэзи жок. Мэн кайда барарым?

Жагар (Чын сөзүн) Слэр кожо отуруп бичиккэ үүрэнзин.

Кэрэгэс—Эй! Эй! Ул! Жаан улусты элэктээргэ килинчэк болор.

Кэрэгэс—Жаг табылган!

Чингмэри—Кайран озогы жаг!

Кэрэгис — Ол тужунда эр кижн эмэгэнинэ кизирт-лэ эдэр болзо...

Чингмэри — (Жилбиркэп) камчызы-ла тарс, тарс эттирэ сойып турар болгон.

Кэрэгэс — (Жаман сүгүнүп) Э! Э! тарс, тарс эттирэ сойор болгон.

Чингмэри — Онын кийндэ эмэгэнди көрөр болзон, сраай торко ошкош јымжак болотон!

Сарыгыс — (күүн күч јок) Э! Э! Сраай торко ошкош болотон.

Чингмэри — Нэнилэ эт дэзэн, нэнидэ эдэргэ бэлэн болотон эмэй база.

Кэрэгэс — Тэнэк сагыш санабай, кудайдын јашынча кылынып јүрзин дэп эмэгэндэрди үрэдэтэн болгон.

Сарыгыс — (күүн күч јок) кудай айткан „Эмэгэнди анайып үрэтсин—дэп“.

Чингмэри — Мэнинг өбөгөним Кайчы өрөкөн мэнинг ийдэ күчүмди озо јаш тужумда јип салган. Эмди өлүп-калды. Чып јэрдэ эзэн амыр јүрзин.

Кэрэгэс — (Крэстэнгилэп) Эзэн амыр јүрзин.

Сарыгыс, Чингмэри — Мэнинг өбөгөним Кайчы сүрэкэй катту, калју кижн болгон мэн дэзэ Кайчаа каршу сөс айдардан болгой, бирдэ сөс айгпас болгом.

кэрэгэс — Јэ анайып јагыс сэн јуртаган эмэс, бис ончобыс андый болгоныс.

Чингмэри — Ол тужунда андый јанг болгон.

Јагар: Элэктэп турганым јок. Карын бичиккэ үүрэнзин дэп турум. Бичиккэ кэзик каргандар, јаш улустаң артык үүрэнэр. Айткан сөзим чинба, өрөкөн? (экинчи эмэгэнди ийнизинэн тудуп јайткайт). Слэр Орөкөн боо јиид улустар-ла кожо отуруп бичиккэ үүрэнигэр.

Сарыгыс: А! татай! јэ болор, болор! карый

бәрдим, оройтып калдым. Амырынча айлыма жанатам, эзэн болзын.

Нэрэгэс: Мэн—дэ јанадым, Чингмэри, бистинг айлга барактар. Бу учкандар бажынгды сра-ай айландырып ийэр.

Чингмери: Килинчэктэнг раап, чын барар кэрэк, көрзөнг нэни таап алганын, (јүрэ бәрдилэр).

Јагар: (Олордын кийнинэнг). Ол эмэээ, сакыгар... Бичиккэ үрэнэригэр!

Эмэгэндэр: Бу учканын уйалбазын!

3. КӨРҮНГЭНИ.

Јагар: (Кокырлап, олор јаар көрүп кожондойт). Озогы улуска јанашпайлы, олордын шү-үлтэзин санабыстан чыгарып салалы. (туранын ичин јазайт, стэнэ јаан буквалу бичик кадайт. Ол бичик мындый: „Эмэгэн улус кул эмэс“. Бис кул эмэс, база өскөдө сөстөр бар. Столго чернилэ тургузат. База өскөдө нэмэ салат. Скамейкэлэрди ары бэри јылдырат. Көзнөктөнг көрөт).

Јагар: Кэлип јат (көзнөктөнг көруп, Эзэндэжип). Школ бэлэн, бэри кэлигэр, көөркийлэр.

4. КӨРҮНГЭНИ.

Јагар, Аннушка, Карчаа Ыки, эмэгэндэр, кыстар.

Аннушка, Нойту, эмэгэндэр, кыстар сүгүнип куучиндажып киргилэйт).

Аннушка: Бистинг Јагарды көрзөгөр. Ол ончозын бэлэндэп койгон эмтир. Јэ, нөкөрлөр отуругар.

(Эмэндэр отурадылар, Јагар книгалу көзнөк јанына отурат).

Ыни: (Аннушкаа). Аннушка слэр бисти нэнинг учун үрэдэр дэп албаданып јасыгар, Бисти үрэдэр дэп јүрэлэ ийдэ-күчүгэр чыгып каларда, слэр

јэтрэ амырабай јадып, город јаар иштэнэргэ ба-
за-ла јүрэ бэридигэр. Анайып иштээргэ слэргэ
сраай күч, айла тузазыда јок.

Аннушка: Урэдип божогон кииндэ-дэ амы-
рап албай. Слэр нэнин учун бичиккэ үүрэнип
албас?

Мэнин үүрэткэн эмээндэр бичиккэ јэтрэ
үүрэнип алган, олордын кэзиги журналга, га-
зэткэ бичик бичиглэп-јат јарабас.

Карчага: Јэ бис нэни бичийтэнибис. Андый
нэмэни эдэин дэп санааргада јарабас.

Аннушка: Јуртын ичиндэ нэлэ јарабас кэ-
лишпэс нэмэ көрзө, оны газэткэ салар, аштын
аракызын азып турганын, кэм кижээ јэр бэрбэ-
гэнин, ол эмэээ абыс-ла, бай улустар кэзик ки-
жилэрди мэкэлэп, арга јок тужунда кыстап јип
турган болзо, школ коомой болзо газеткэ би-
чийир.

Бичийир нэмэ көп табылар. Удабас мэн
слэргэ, Крестьянка—дэп журнал кычырып бэрэ-
рим. Ол тужунда слэр көрөригэр, эмэгэн улус
бичикти канайта јакшы учурлу бичип турганын.
Эр улустан коомой бичийир эмэс, түнэй-лэ. Јэ
нөкөрлөр бичик кычыраактар. Эмди көригэр бис-
тинг Уки канайта бичикти кычырар. Уки сэн јаан
буквалу баштапкы јолын кычырып бэр.

Ўни: (Кэлип бичикти үйлэп араай кычырат).

Бис—Кул—э—мэс. (каткырып)

Бис кул эмэс.

Јоргынчы: Көрзөгөр бисти бичиккэ салган
эмтир. (ончозы книгэлэрин көруп „бис кул эмэс“,
дэп кычырадылар. Ончозы чукражып, ары бэри
көрип каткырыжат).

5. КӨРҮНГЭНИ.

Айучы: Көрзөң сраай гимназия ашкош эм-
тир!

Эзлик: Мэниг тэнэк эмеэнимди көрзөн!

Балыкчы: Ба-та былардыг сүрэкэйиң.

Аннушка: Слэр канайып туругар. Бискэ нэ арчабык эдип туругар.

Айучы: (Жиркирэп) Ижин таштаглап ийэлэ, книгэ кичэп тургандарын көрзөгөр. Ончозы кэрсу болорго тургандар-ба?

Аннушка: Бичиккэ үрэнгэни коомой-ба? Бичикти слэр кэрэкэ бодобой туругар-ба? (олорды кэээ көстоп, эмээндэргэ сүгүнип айты). Бу кичинэк книгэ, ак куш эмэс, јэ ончо улусты кыйтыймыктатырып, көлзөөштирип ийди.

Эзлик: (јарамзып) Кэрэк табылгам! Эмэгэним јүүлип, ижин таштап, бичик тудунды!

Балыкчы: — Мэниг эмэгэним андый-ок болды!

Айучы: — (түкүрэлэ.) Мунаң качар кэрэк.

Эзлик: Эмээн јаан бичиккэ үрэнбээзэ-дэ, бала чыгарар эмэй.

Балыкчы: Эмээндэрди бичиктэг айрып рып салар кэрэк.

Айучы: Эмээндэр јаңыс күдэли ийэрин тон, өдүж көктөрин билзин.

Балыкчы: Бичикчи кадыттың бажына кичи чыга албас.

Эзлик: Балыкчының айдары чып чын!

Јаңгар: (бичик кычырып отурала чыдап угуп болбай, өрө турат.)

Бичик билбэс кадыттын нэзи артык? Анын нэ тузазы артык? Андый кадыт-ла кижигэ эптү якшы куучыдажып алар-ба?

Јагар: Сэн бисти үүрэтпэ! мынаг кэдэ чык.

Балыкчы Сэн, Јагар, бу кылыгын кэрэгиндэ, ончо улуска элэктэдэрин?

Элик: (јарамзып). Мында кадыттардын кандый адвакады табыла бэрди?

Айучы: Оозынын сүди кургабаган бойы кижигэ үрэдэргэ турганын!

Аннушка: Јэ өрөкөн слэрдинг кэрсү, санагар төгүлген кумакка тугэй.

Элик: Јэ бу эмээнинг куучыны база куучынба?

Аннушка: (олор јаар колын јагып, эмээндэргэ айтты). Ончозы бир кижичлэп үзүк јок бичик кычырыгар.

Элик; (токтодып). Кадыттарды камчыла сойор кэрэк. (Кэзигэ эмээндэр бичик кычырып отурган, кэзигэ эр улустын сөзүн угуп каткырыжып отурган, јэ Элик кадыттары камчыла сойор дэп айтканын угала, ончозы пуд бажына тургулап, түймэштилер).

Аннушка; (Эр улус јаар колын сунуп айты) „Деревнэ зайын јуунга јуулган улустын ончозы былардый болгон болзо...“

Јагар: Слободы—јадагай јанды кижигэ көрбөстэ, билбэс-тэ эди.

Аннушка: Помещик бийлэгэнчэ турар эди!

Жагар: Каан албатыны камчылаганча турар эди!

Найту; Бискэ каан помещик кэрэк јок.

Аннушка: Эмээндэр, кыстар коркубай бичиккэ үрэнигэр.

Айучы: Кадыт кижининг чачы узында болзо, санаазы кыска болор тэгэни чын эмтир. Јэ слэр ончогор бичиккэ үрэнзэгэр айлда казан аяакты кэм башкарар.

Аннушка: Санааркар нэмэ јок. Нэлэ нэмэниг эби бар, 20 кичинэк казан алганча, јаңыс јаан казан аларыс. Ончобыс сэлижип, мэн—дэ, слэр—дэ, Балыкчыда, Ыки—да иштэнэрис.

Айучы: Мэн-бэ?

Балыкчы: Мэн база-ба?

Эзлик: (јарамзып) Мэн база кожо-ба?

Жагар: Кайдар ол. Курсак эзар јаан столовой, фабрика тўнэй. Геродто калаш эдэр јердэ, эр улус калашты эдип-лэ турат.

Эзлик: Эр улус калаш эдэри јараза јараар.

Аннушка: Айл заин казан аяактыг ижин ээн јэргэ ончозы нэ эдэр. Онын ордына сэлижип бир јэргэ иштэнзэ јакшы болор.

Эзлик: Эмээн улус нэни эдэр. Олорды ку-дай эдип отургузала, олорго бажырарба? ха! ха! ха

Аннушка: Э, Э! Сергей! Казан аяктаг башка иш табылбас-па? Кө-өл табылар. Күч жэгкелчэ, эмээндэр нэни-дэ эдэр. Бис жэгрэ үүрүнип алзабыс, жүзүн жүүр машинала-да жүрэрибис.

Жанар: Бичик нэлэ нэмэнинг аайын айдып бэрип турар. Ийдэ-күч корооры ас, тузады дэээ көп болор.

Ай учы: (ачынып) Куучынынг сүрэкэй кэрсү эмтир! Жаңыс ааина чыга албай турум.

Жангар: Чыга албас нэзи бар. Тэмир јол кара агаштый албатыны ары бэри тартып турганын слэр база билбэй туругар-ба? Тэмир јолдый машиназын сок жаңыс кижн башкарат. Машина башкараачы Николайды база билбэй туругар-ба? Ол Николай бистинг деревнэнинг кижн-зи эмэс бэди. Ол Кандый јакшы нэмээ үрэнип алды. Совет јэрининг деревнелэри саин ат јок тэмир салдалу трактор дэп машиналар кырасүрүп јат. Онынг учурун мэн бичиктэн кычырдым. Бичик билбэс болзонг андый атты мүннп чыда-рын-ба?

Аннушка: Машана башкараачы улус городто үрэнэт. олор деревнэ зайым барбас. Нэнинг учун дэээ олэрго ищ городто табылат, онынг учун деревнэнинг улузы бойы кичээнип бичиккэ үрэнэр кэрэк. Машина башкараар улус бойыстан чыгар. Ол кэрэккэ эмээн-дэ улус үүрэнип алар.

Найту: Кэзик эмэгэндэр эр кижидэнг капшагай үүрэнэр.

Эмээндэр: Чын! чын!

Эзлин: Балдарды койынга сугала, барып бичиккэ үрэнэр-лэ туру.

Аннушка: Нэ кэрэк балдарды койнына сугуп алып, жүрүп бичиккэ үрэнэр? Кичинэк балдар жадар тура тудар, балдарды анайып азраар болзо, онгойдо болор, ончозын жакшы кэрэккөдө үүрэдип алар.

Балыкчы: Жэ андый нэмэ качан бүдэр, качан болор?

Найту: Андый нэмэ качан болор. Бойыбыс кичээнбээ, качанда болбос. Качанда болзо бу кэрэкти эдэтэн учурлу, Онын учун эмээн улус бичиккэ капшагай үүрэнэр кэрэк.

Айучы: Слэр ол кыра сүрэттэн тэмир аттарыгарды трактор дэгэн бэдигэр—нэ дэгэн бэдигэр. Оныгарды чэдэнгэ кийдирип чэдэндэп койдыгар-ба, айтса жагыс түш жэрдэ көрдигэрбэ,

Аннушка: Жагыс кижии тракторды садыяларга күчи жэтпэс жэ жон бастра биригип, оны алза тузалу болор, жон өрө көдүрүлэр. Ончозы биригип иштэнэр, кичээнэр, албаданар кэрэк. Жэмит кижинин оозына бойы кэлиш кирзин дэп сакыырга сраай жарабас.

Жангар: Как жэрдэ жаткан таштын алтынан суакпас.

Аннушка: Сэн Айучы жон-ло биригип иш этпэс, алдынан бойы иш эдэргэ үүрэнип калган.

Айучы: Слэрдиг биригип иш эдэр коммунага өлзөмдө кирбэсим.

Жагар: Слэр, Айучы, городко барарда нэ-нинг учун бойыгардыг адыгарла барбай тэмир јолго отуруп барып туругар. Тэмир јол јондыйы болуп јат, оны мүнүп алып, адыгарды тэмир јолго коштой јэлдирэр кэрэк.

Айучы: Тэнэк! Учкан!

Аннушка: Кэрижип туруп нэмэнинг аайына канапып чыгар? Слэр бичик-биликти, база јонло кожо биригип эдэр ишти эш нэмэ бодобос. Оны-зы јок болзо, бис нэмэ болбос, өнгжип өрө ка-чанда чыкпас эдибис.

Айучы: Өрө чыкпактанг көрмөстинг колына-да барып киригэр.

Уни: Араай куучындагар өбөгөн, бис эмди кулак улустаг коркубай јадыс.

Айучы: Бичик билэтэнигэр-дэ, база комму-ныгар-да кара јәрдинг алтына кирзиндэр.

(Түкүрэлэ чыга бәрди.)

6 КӨРҮНГЭНИ.

(Байагы улус.).

Аннушка: Буржуй кижии бу бис јок-јойу-улустан кача бәрди.

Жагар: Алды ары болзын, арказы бэри бол-зын.

Найту: Кижии тэрэзи сойочы кулак улус јок болзын.

Эзлик: Бу Найтудыг шулмузын! Ајанга ай-дар болзом...

Найту: Јэ айтсанг. Мэнинг ајам кулак улус учун качанда турушпас. Кулак улус бистинг бу јиткэбистэ отуруп јат. Мэн ајам-ла экү мал аш ты канайта азрап аайлар дэгэн кэрэктэрли, би чиктэнг кычырып аларыс.

Эзлик: (Санаанып турала, кэнэтиин айты). Бис бойыда бичиккэ үрэнэр ошкош!

Карчага: Эзлик, сэнинг айткан сөзинг чын эмэш-пэ? Јэ ол тужунда мэни байла элэктэбэ-синг. Андый јакшы сөс айткан учун окчоорго-до јараа.

рзлик: Јэ окчозонг (оозын тудат).

Эарчага: Мыны-гардынг јөин. Кижиги кокыр-лап айдарда, ол чын угуп турганын (ойноп јул-куйт).

Эзлик: (Өскө кэлиндэргэ јууктап). Јэ сэли-жип окчогор.

Кэлиндэр: (Каткырыжып.) Јэ болср, кэд бэр. Көрзөнг оны, үрэдүди скшсныштаг башта арга турганын.

Эзлик: Ойын дэгэн нэмэ нэлэ нэмэдэн јэ-нгил болуп јат.

Балыкчы: (Пуд бажына туруп.) Јиид улус качанда болзо чыйрак болор. Олор иштэ болзо, үүрэдү-дэ болзо, база јэткэрдэ болзо, бэлэнзи-нип омок јүрэр. Э! Э! Э! Карый бэргэн соондо ийдэ-күч јок, нэгэдэ тыгынбас болор.

Аннушка: Јэ слэр өрөкөн јаш тужунда бис тий эмэс болгоныгар. Слэрдинг ол тужунда ко-лугар, будугар күлүлү болгон. Сананар санаа-да кэнг эмэс болгон. Албатынынг коомой түрэни

јаткан учурун бичигэн бичикти каан-ла помещиктар улуска сраай кычыртпай туратан.

Балыкчы: Чын, ол тужунда ондый бичикти адаган кижинин сырт тэрэзин сойор болгон. Ја балдар! Јакшы јүрүгэр, јакшы јуртагар. Кудай слэргэ болужын бэрзин. Магат јок бистэн јакшы јуртаарыгар. Эзэн болзын!

Ончозы: Эзэн болзын, өрөкөн! (Балыкчы јүрө бэрэт.)

7 КӨРҮНГЭНИ.

Аннушка: (Санааркап.) Балыкчы өбөгөн канын кыйынын унутпаган эмтир. (Тышкыры јит кижі кожондойт.) Јаранып чэчэк јаилды, јажарып јалбырак элбирэди, энир кийдирбэй, мэн-дэп, эптү најі кэлди.

Карчага: Ол кэм. Михайла кэлди-бэ. (Каткырып, Найту јаар.) Найту, көзнөк јаар көрзөн! Кэм кэлди.

Найту: (Јүгүрүп барып көзнөктөн көрөлө ойто јүгүрүп.) Михайла эмтир.

8 КӨРҮНГЭНИ.

Михаил: (Кирэлэ.) А! Мында, сраай школ болгон туру ийнэ! Эзээндэр-бэ! (Найту-ла экү эзэндэжип, јымжаак көрөт.) Комсомол эзэн амыр болзын. (Өскө улус-ла эзэндэжэт. Найту-дын алдына туруп кожондойт.)

Јаранып чэчэк јаилды,
Јажарып јалбрак элбирэди.

Эгир кийдирбэй мэндэп,
Эптү наји кэлди.

Карчага: Сэн городтон кандый сүрэкэй ойынчы, кокырчы болуп кэлдинг, солын кожон кожондойзын.

Михаил: Боо јэдип кэлгэн учун сүрэкэй пйынчы, кокырчы болдым. Бу кожон сүрэкэй јакшы, кижининг јүрэгинэ тийэр кожон. (Найту јаар). Кожондон бэрэин-бэ?

Найту: (уйалып). Болор болбос кэмэ кү-үчындаба.

Михаил: Болор болбос нэмэ кайда, карым јакшы. Э! Найту мэн саа сүрээн нэмэ экэлдим.

Карчага. Билэрис! билэрис кандый нэмэни экэлгэнзинг.

Михаил; Јок билбэзигэр. Јэ кэм айдар, мэн нэни экэлдим.

Карчага: Јүстүк!

Јаңгар: Кызыл плат!

Аннушка: Книжкэ!

Михаил: Јэ билэ албадыгар! Јэ Найту биллип айт.

Найту: Сэн нэни экэлгэнингди, мэн кайдан билэйин.

Михаил: Бис нэни куучындашкан эдибис, сананып көр.

Найту (сүгүнүп). Сэни партия-га кийдир-ди бэ?

Михаил: Чын! Бүгпэзэн көр (карманынаг билэт алып бэрэг).

Найту; (сүгүнүп, эки-колын согып). Јэ бистинг Миша эр-ок. Городтон јанзаг, коммунист бслуп јанарын дэп айткам сөзүл кэлишкэн туру.

Михаил—Кандый кату сыргалјий, бу кирээ јэтрэ Миша дэп айтпаган.

Аннушка:—Jэ андый кижилэ качанда уйдабасын, омок жүрөринг.

Михаил:—Jэ онызы чын.

Жагар—Эмдиги кыстар бойынын сыргалжийин партия кир дэгэни сүрэкэй жакшы болуп јат.

Карчага—(күүни јана түжуп). Мэн жүстүк дөп бодогом,

Михаил Тойды жүстүк, абыс јөкто болзо, сүрэкэй жакшы тойлоор эмэй. Карын эмдиги совет тойдо жакшы той болот. Балбаара аракы ичклэбөйт, карды сыстаганча нэлэ курсакты албаданып јиглэбөйт, жүзүн јүүр кожон саладылар. Комыс ойнойдылар, кызыл мааны тудунадылар, жүзүн јүүр чөчөк каданадылар.

Аннушка Бис бүгүн жаңы јанг кэрэгиндө база сүрээн тартыштыбыс. Бисги бүгүн сүрээн арададылар, јө бис ологго јай бэрбэдибис. Эр улус кэлип, слэр школго эмэгэн улус јууп, үүрөдип туругар дөп, бисти арадады.

Найту—Оны бис „Кызыл Ойрот“ тэгэн азеткө чийип саларыс. Бастра Ойроттын эмээндери Айучы дэгэн кижининг кылыгын билзиндэр.

Жагар Кэзик улус оны кычырала сананып жүрзүндэр.

Эмээндэр—Jэ харын! андый эдэр кэрөк.

Михаил Бис мында бойыбыс газөг эдил чыгарарыс. Бистиг деревнэнинг эмээндери эр улустан кэрсү болгонын газеткө салып-ок көйөр кэрөк.

Аннушка—Эр улусты төктодор кэрөк. Олог эмээндэр бичиккө үүрэдэр кэрэгиндө, бискө арчабык эдэдилэр.

Михаил—Эр улус бойлоры бичиккө үүрэнэр кэрөк. Бис јаантайын колыбыс ла чинмиригибисти арчыыр-ба? Јаантайын кара јәрди салдала түртэр болгон-ба? Эмди деревнэнинг улусы городтынг улусына түнгэй јургаар кэрөк. Нөкөр-

лөр, мунаг ары сүрээн жакшы жүрүм болор. Тәмир кушка отуруп жәр үстүндәги нәлә ип әдәәчи албатаа бис бойыбыс учуп айылдаарыс.

Аниушка—Бис мал-ащты тыңыдар, көптөдөр кәрәккә, кичәәнип үүрәнәр кәрәк. Өскө канндардын буржуйларына алдчырышпай, тартыжар кәрәк,

Јангар—Андый болгондо, эки анча албаданып үүрәнәр кәрәк.

Михаил—Тын-тыш јок албаданар кәрәк. Әмәән улус бискә болушпас болзо, бискә сүрәкәй күч болор, бис нәмә бүдүрүп болбасыбыс. Бис бойыбыс башкарынып, билинәр болгондо, нә-лә нәмәни эртәнгиәинән, эки артык, озогызынаг он артык әдәрис. Кулак улус-чылап кылынбас кәрәк. Чын-ба, нөкөрлөр?

Јангар—(өкпөлөнип). Чын, јууга чакка чәрү болып кирзәбис, алгыр мәргән чәрү болорыс, буржуй улустын өкпө жүрәги ачу коронго өртөлиш турзын.

Михаил—Бичик билбәс кижии коомой чәрү болор, јангы јангнын ижин әдип болбос болор. Онын учун ончо улусты бичиккә үүрәдәр кәрәк. Уүрәнгән улус јангы жүрүмди тыңыдып көндүктирәр.

Ўни—Оны канайып тыңыдар. Бис онын аайына чыгып албай турубыс.

Карчага—Бистин кату баскан колубыс бөкө-баатыр-да болзо, јә бистин бажыбыс куру, эш нәмә аайлабас болуп јат.

Найту—Ол Михаил јолду айдать, үүрәнәр-лә кәрәк.

Михаил—Сләрдин бу үүрәнип турган школыгар билек бичик дән нәмәни биләргә баратан јолдын баштапкы алтамы болор. Ол ондый болгон учун мән сләргә бир кожон кожондоп бә-

рэйин. Угуп туругар (кожондоп болбос болзо, сөслэ айдар).

Крестьян кижиниг жүрүми јәңил эмэс
Ай-куни билдирбэй өдүп калар.

(Кокурлап Аннушка јаар).

Јалкуурбай үүрәнип жүр, Аннушка.

Карчага—Аннушка бойы үүрәнгән, бойы качы кижид!

Аннушка—Кайда үүрәнгән. Үүрәнәрим эмдидә раак јәтпәгән.

Михаил—(Оной ары). Бистиг улу адаларыс карануй түндә жүргән, малдый јургаган. Јәтирә аш чыкпас кразы-ла јуртаган. Печкә-лә казан аяактын јанына эмәән улус канча чактын туркунуна јуртаган.

Үни—Онызы чын! Казан аяактын башка нәмә бис көрбөгөнис,

Михаил—(онон ары). Јә јаман јылдар өдө бәрди. Јайым јангнын күндәри кәлди. Јаан октябрьдан бәри көзи-бажыбыс јангы ачылып туру, Тәрән уйкудан уйгундыс, газет кычырар болдыс.

Эзлик Газетти кычырар болдыс, јә газет деревнәә јәдип кәлбәс болды.

Аннушка—Биригип алып алдырар кәрәк.

Михаил—Газет дәгән нәмәдә жүзүн базын закон жүрәр.

Бичик билик ондо жүрәр.

Казан аяак азар кижид, јааитайын ышталып жүрәр эмәс, ичиккә үүрәнип албаты јонды башкаргадый болзын. Машина дәгән нәмә нә лә ишти кижәә эдип бәрәр.

Кыйын шыра јок жүрүм болор.

Кәән јакшы жүрүм болор.

Тәрән уйкудан уйгунын

тәрән бичиккә үүрәчигәр

Бичик тәрәгинә јәдәр кәрәк

Билип онын учына чыгар кәрәк.

Крестьян кижининг јүрүми јәңил эмәс.
Јалкуурбай үрәнип тур Карчага.
(Карчаганын ийнининә алакандайт)

Карчага—чын! бис казан аяк јанына туруп,
мээбисти ышка туй алдырып салдыбыс.

Аннушка—Сраай ышка туй алдырала, ка-
зан, аяктаң ыраарга коркуп јадыс. Бичик јары-
гынаң.—газетәң кыйып турадыс. Јә көзөр ойно-
ор болзо, тармачы болзо, абыстың, нә-лә бо-
лор болбос куучынына болзо, бис оо јылбиркәп,
оноң, айрылап боло албай турадыс.

Јергынчы—Эмәэн улус бичик билбәзинәң
кул болуп јат. Ончозы эмәэн улусты төмөн ба-
зынып јат. Ол ондый нәмә јолду, учурлу болор
дәп, эмәэн улус бодоп јүргән.

Аннушка—Эмди бис оның учы-бажына чык-
тыбыс. Бу азбуканы үүрәнип алзак, газәт, кни-
га-да кычырарыс.

Найту—Оның кийиндә јаан бичик кычыра-
рыс, Ленинынг бичигән книгаларын-да кычырарыс.

Аннушка Эмди бискә јаан јол ачылган.

Михаил—Озо кандый болгон әди? Каанын
министр бийи приказты мунайып бичиир болгон.
„Казан аяк азар улустың балдарын јаан школ-
дон сүрүп ийзин дәп. Бистинг башчыбыс Ленин
нөкөрис канайып айтканын биләригәр-бә?

Найту—(Јарамзып) Нә-лә казан аяк азар
кижи албаты фонды канайта башкарарын биләр
болзын дәп айткан.

Аннушка—(Отурган эмәэндәр-јаар) Ленин-
ынг айткан сөзин уктыгар-ба? Аксинья чын аткан:
„Бу бистинг кату баскан колыбыс бөкө—баатыр,

нэлэ иштэнг коркубас дэп. Бистинг шуултэ сана-
быс андый-ок бөкө баатыр болзын. Узагына ту-
рушсабыс, бис ончо нэмээ үүрэнип аларыс. Јэ
ол тужунда кул тэгэн нэмэ јок болуп, јылыйар.

Иш кэрэгиндэ болзын, үүрэдү кэрэгиндэ
болзын, база јаң кэрэгиндэ согужар, тартыжар
нэмэдэнг бис эр улустаң коомой болбосыбыс.

Качан бир түбиндэ бис эр улус-ла түнэй
бастра јердинг буржуйлары-ла согужарыс.

Найту—(Көкип) Иштэнэр болзо кожо, со-
гужар—јуулужар болзо кожо, өлөрдэ болзо, ко-
жо өлөрис (ичкээри базып кэлэлэ) озогы јаман
јүрүм јок болзын. Бистинг ийлаган көс кургазын.
Албатынынг көзи бажы туйук болгоны кара кар-
гышка калзын. Бис кул эмэс, бис кул эмэс. Бис
кызыл мааныны көдүрэрис.

Биригип ончобыс ичкээри базарыс.

Эски јаңды бис аңтарарыс.

Эптү јаңы јаң тударыс.

Аннушка—Јэ эмди, нөкөрлөр, кэрэгибисти
эдип көрөктөр. Кул бөмбоско турган болзобыс,
капшагай ижибис эдэлдэр.

Найту—(Сүүнүп) эјэ-јэнгэлэр кэлиндэр кис-
тар коркубай азбуканы тудунугар, (эмээндэр оту-
рул азбука кычырат).

Михаил—(Эзлик-лэ Јаңар) Јэ бистэ барып
иштэнэлик. Баштапкы школ эзен амыр болуп,
албатыны јарыкка баштазын (улдарга кокурлап
айдат) стройся (уулдар, јэргэлэжэ туруп, военный
улусчлан колун бөрүктэринэ улап алды) Он
јаны јаар эбрэ сөк! бас! бир эки!!! (јүрэ бәрди-
лэр).

КӨРҮНГЭНИ.

Михаил, Жаңар, Эзлик барган кийиндэ имэ-эндэр.

Үни—(Сүгүнүп) Макалуун!

Аннушка—Акырыгар мунаг ары оног артык болор, јэ кэм кычырар.

Карчага—Мэн! мэн! (Базып барып, уйэлэп кычырат) Бис ку-л эм-эс, Бис кул эмэс. (Эмээндэр ээштирэ бойлорынын азбуказын көрүп кычырат) Бис кул эмэс. (Ончозы чуркуражып турат).

КӨЖӨГӨ.

Иль. № 995

Ойрот.
2-362

Издательско-Типографск.
Об'единение
„Ойратский Край“